

Ch B ng Nga

Nguồn: Bách khoa toàn th m Wikipedia

Ch B ng Nga, hay **Che Bonguar**, (tên th t là **Po Binasor** hay **Po Bhinethuor**) là niên hi u c a v vua thu c v ng tri u th 12 c a nhà n c **Chiêm Thành**. Trong th i k ông c m quy n, nhà n c Chiêm Thành r t hùng m nh, t ng em quân nhi u l n xâm ph m i **Vi t c a nhà Tr n**. Không rõ ngày tháng n m sinh c ng nh ngày tháng m t c a ông, ch bi t r ng ông b ch t n m **1390** khi ang em quân t n công **Th ng Long** l n th 4.

M c l c

1 L ch s

2 Các l n t n công i Vi t

3 S suy tàn c a nhà n c Chiêm Thành

4 Xem thêm

L ch s

N m **1360**, vua **Trà Hoa B** (con r vua **Ch A Nan**) qua i, em vua Ch A Nan là Po Binasor c tri u th n tôn lên làm vua, l y hi u là Ch B ng Nga. Ch B ng Nga là m t v t ng tài, ch huy nhi u tr n ánh vào lãnh th i Vi t. V a lên ngôi, ông li n t ch c l i quân i, chu n b chi n tranh v i nhà Tr n, khi ó ã suy y u r t nhi u vì nh ng ông vua hôn quân vô o nh **Tr n D Tông**, nh m tái chỉ m nh ng ph n lãnh th ã b m t tr c ó. Nh ng tù tr ng và b l c ng i **Th ng** trên **Tây Nguyên** theo Ch B ng Nga r t ông.

T n m **1360** n **1390**, quân Chiêm Thành ra vào lãnh th i Vi t nh ch n không ng i. Dân c i Vi t l p nghi p d c các vùng b bi n B Chánh, Tân Bình, Thu n Hóa (**Ngh An**, **Qu ng Bình**, **Qu ng Tr**, **Th a Thiên-Hu**) kh s tr c n n binh ao. T **1371** n **1383**, quân Chiêm ã 3 l n chỉ m óng **Th ng Long** và n m **1390**, lúc ang ti n vào Th ng Long l n th t , thì Ch B ng Nga b t tr n, ch m d t m t trang hùng s . Có th nói trong vòng 30 n m, Ch B ng Nga ã khô

ph c l i nh ng vùng ã m t t h n 300 n m tr c ó (B Chánh, a Lý và Ma Linh b m t n m 1069; châu Ô, châu Rí n m 1306).

Các l n t n công i Vi t

Sách *Khâm nh Vi ts thông g ăm C ng m c* (g i t t là *C ng m c*) chép:

L n m t: "N m 1361 ...tháng 3, Chiêm Thành vào c p ph Lâm Bình. Quan quân ánh b i c ch. N m 1365, tháng giêng, Chiêm Thành c p b t dân Hoá Châu. N m 1366...tháng 3, Chiêm Thành l n c p ph Lâm Bình. Ph m A Song ánh phá c ch. N m 1367...tháng 12, Tr n Th H ng và T Bình i ánh Chiêm Thành, b thua. N m 1368...tháng 2. S Chiêm Thành n. Vua n c Chiêm Thành sai b y t o i sang òi t c Hóa Châu. N m 1371...tháng 3 nhu n. Chiêm Thành vào c p kinh ô. Vua ch y sang huy n ông Ngàn. Ng i Chiêm b t con trai, con gái, c p bóc ng c l a, c a c i, thiêu t cung i n, th và s sách. Kinh thành, vì th , h t s ch s ành sanh. T y, n m nào, Chiêm Thành c ng th ng vào xâm l n khu y nhi u; do ó biên gi i m i x y ra l m vi c. N m 1376...tháng 5. Chiêm Thành vào c p Hóa Châu...Tháng 12, vua t làm t ng, i ánh Chiêm Thành."

L n hai: "N m 1377 tháng giêng, vua kéo quân vào ánh **Chà Bàn**, b thua, m t vòng tr n...Tháng 6. Chiêm Thành vào c p kinh ô, m c s c c p bóc v vét."

L n ba: "N m 1378 tháng 5, Chiêm Thành c p kinh ô. T Bình ch ng gi , nh ng ch ng không n i. Quân gi c xâm ph m kinh ô: c p c a, b t ng i, r i rút v . N m 1380 tháng 2, Chiêm Thành l n c p Ngh An, Thanh Hóa. Tháng 5, Lê Quý Ly ánh b i c quân Chiêm. Ch B ng Nga thua tr n, tr n v . N m 1381, tháng 3, sai thi n s i Than em các nhà s i ánh Chiêm Thành. Binh l c nhà Tr n ã m i m t, ki t qu . N m 1382 tháng 2, Chiêm Thành c p Thanh Hóa. Quan quân ánh b i c gi c. N m 1383 tháng 6, Chiêm Thành c p ph Qu ng Oai. Lê M t Ôn i ch ng gi , nh ng b thua. Th ng hoàng ph i tránh sang ông Ngàn."

L n b n: "N m 1389 tháng 10, Chiêm Thành vào c p Thanh Hóa. Sai Quý Ly em quân i ch ng c . B thua, Quý Ly tr n v . Tháng 11. Quân Chiêm Thành xâm ph m n Hoàng Giang. **Tr n Khát Chân** em quân ch ng c . N m 1390 tháng

giêng, Tr n Khát Chân ánh cho quân Chiêm Thành thua to H i Tri u, gi t c chúa n c y là Ch B ng Nga."

S suy tàn c a nhà n c Chiêm Thành

Ch B ng Nga ch t, quân Chiêm nh r n không u, b r i lo n và b sát h i r t nhi u. Các vùng t d i nh h ng Chiêm Thành u c nhà Tr n thu h i. Lê Quý Ly (t c H Quý Ly sau này) kinh lý các vùng t Hóa Châu và Thu n Châu, t ch c l i vi c phòng th và cho xây d ng l i nh ng n i b tàn phá. Phan Mãnh c b nhi m cai tr hai x Tân Bình (Qu ng Bình) và Thu n Hóa (Qu ng Tr và Th a Thiên-Hu ngày nay). Nhà Tr n a dân chúng t các vùng trung du, vùng ng b ng sông H ng và sông Mã vào nh c t i Tân Bình và Thu n Hóa. Cái ch t c a Ch B ng Nga ã m u cho m t s xu ng d c không phanh c a nhà n c Chiêm Thành. T ó tr i, Chiêm Thành ngày càng b thu h p lãnh th xu ng phía nam. Sau tr n chi n n m 1471 c a vua Lê Thánh Tông thì nhà n c Chiêm Thành ã suy y u n m c g n nh không còn c nh c n trong s sách.

Xem thêm

[Chiêm Thành](#)

[L ch s Ch m pa](#)

[Tr n Khát Chân](#)

Th lo i (3): [Vua Ch m Pa](#) | [L ch s Ch m Pa](#) | [M t 1390](#)

Tr n Khát Chân

Tr n Khát chân (1370-1399) là m t danh t ng nhà Tr n trong l ch s Vi t Nam. Ông thu c dòng dõi B o Ngh a v ng Tr n Bình Tr ng, quê làng Hà L ng, huy n V nh Ninh (nay thu c huy n V nh L c, t nh Thanh Hóa).

Ông sinh ngày Tân S u, tháng Ch p, n m Thi u Khánh th nh t (1370).

Tháng 11 năm Mậu Kỷ T (1389), quân Chiêm Thành theo sông H ng tiến đánh Th ng Long, Th ng hoàng Tr n Ngh Tông sai Tr n Khát Chân đem quân Long Ti p i ch ngi c.

Ngày 23 tháng Giêng năm Canh Ng (1390), ông cho ph c binh ngã ba sông H i Tri u và sông Nh Hà. Khi Ch B ng Nga đem m t tr m thuy n chi n i ngang qua, ông t p trung h a pháo b n vào thuy n Ch B ng Nga. Vua Chiêm Thành ch t t i tr n, quân Chiêm tan v . Ông cho c t u Ch B ng Nga đem v Bình Than báo tin th ng tr n. Sau chi n công này, ông c phong làm Long Ti p B ng th n N i v Th ng t ng, t c V ti t quan N i h u.

N m 1399, H Quý Ly càng ngày càng l ng quy n, gi t Tr n Thu n tông và có ý chi m o t nhà Tr n. Ông cùng Thái b o Tr n Hăng và m t s v ng h u nhà Tr n m u sát H Quý Ly trong h i th núi n S n (nay thu c xã Cao M t, huy n V nh L c, t nh Thanh hoá). S vi c b phát giác, ông và h n 370 ng i liên quan b gi t và t ch thu gia s n. T ng truy n r ng khi s p b hành hình ông ph n u t gào to ba ti ng vang d i n S n và sau khi ch t ba ngày s c m t v n nh khi s ng.

H n nay còn n th ông làng Ph ng Nhai và vùng K M (?) Hà N i.

Xem thêm

Nhà Tr n
Chiêm Thành

V cách t c a Ch B ng Nga

Trích: Đại Việt Sử Ký Toàn Thư - Bản Kỷ - Quyển VIII, trang 283

Canh Ng , [Quang Thái] năm thứ 3 [1390], (Minh Hồng Vũ năm thứ 23). Mùa xuân, tháng giêng, ngày 23, đô tướng Trần Khát Chân đại thắng quân Chiêm Thành ở Hải Triều (1), giết được chúa nó là Chế Bồng Nga. Khi ấy, Bồng Nga cùng với [17b] Nguyên Diệu dẫn hơn một trăm thuyền chiến đến quan sát tình thế của quan quân. Các thuyền giặc chưa tập hợp lại, thì có tên tiểu thần của Bồng Nga là Ba Lậu Kê nhân bị Bồng Nga trách phạt, sợ bị giết, chạy sang doanh trại quân ta, trở vào chiến thuyền sơn xanh bảo rằng đó là thuyền của quốc vương hãn. Khát Chân liền

ra lệnh các cây súng (2) nhất tề nhả đạn, bắn trúng thuyền Bồng Nga, xuyên suốt ván thuyền, Bồng Nga chết, người trong thuyền ồn ào kêu khóc. Nguyên Diệu cắt lấy đầu Bồng Nga chạy về với quan quân. Đại đội phó Thượng đô quân Long Tiệp là Phạm Nhữ Lặc và đầu ngũ là Dương Ngang liền giết luôn Nguyên Diệu, lấy cả đầu Bồng Nga. Quân giặc tan vỡ.

Khát Chân sai quân giám Lê Khát Khiêm bỏ đầu giặc vào hòm, đi thuyền về báo tin thắng trận ở hành tại Bình Than. Bấy giờ đồng hồ đã điểm canh ba, Thượng hoàng đang ngủ say, giật mình tỉnh dậy, tưởng là giặc đánh vào ngự doanh. Đến khi nghe tin thắng trận, nói là đã lấy được đầu Bồng Nga thì mừng lắm, cho gọi các quan [18b] tới xem cho kỹ. Các quan mặc triều phục, hô "muôn năm". Thượng hoàng nói:

"Ta với Bồng Nga cầm cự nhau đã lâu, ngày nay mới được gặp nhau, có khác gì Hán Cao Tổ thấy đầu Hạng Vũ, thiên hạ yên rồi!".

La Ngai dẫn số quân còn lại đến phía trên bờ sông Lô hỏa táng xác Bồng Nga rồi ngày đêm đi bộ men theo chân núi, gác đường san đạo (1), nấu cơm trên đó, rồi vừa đi vừa ăn, đem cả quân trở về. Gặp quan quân đuổi đánh thì dừng voi lại, tung tiền bạc của cải ra để quân ta ngừng lại.

Bấy giờ, người Nghệ An vốn ở hai lòng, còn Tân Bình, Thuận Hóa thì phần nhiều làm phản theo Chiêm Thành, cho nên người địa phương phân tán đánh lén khắp nơi, không ai ngăn được. Triều đình tuy đã lấy Lê Khả Chú làm An phủ sứ lộ hai lộ ấy, nhưng chỉ ở kinh sư mà trấn trị từ xa, chứ chưa bao giờ tới quận. Chỉ có thổ hào Phan Mã và Phạm Cánh đem dân chúng quy thuận. Mạnh là người can đảm mưu lược, dò biết được nhiều tình hình của giặc, lại có công đón [18b] đánh quân giặc bại trận chạy qua. Thượng hoàng thưởng cho rất hậu, cho làm tới Dực vệ quân, lại thăng làm Uy Minh tướng quân, chỉ huy quân Thánh Dực ở Tân Bình và Thuận Hóa, đeo vân phù vàng.

(1) Sông Hải Triều: tức sông Luộc hiện nay, khúc sông chảy qua huyện Phù Tiên, Hải Hưng và huyện Hưng Hà, Thái Bình.

(2) Nguyên văn: "hỏa súng", chỉ loại súng có nòng kim loại và có nhồi thuốc cháy.

(3) Đường men theo núi, phải lấy gỗ bắc sàn mà đi.

Trích: Khâm Định Việt Sử Thông Giám Cương Mục - Chính Biên - Quyển XI, trang 310-311

Canh Ng , n m th 3 (1390). (M inh , n m H ng V th 23). Tháng giêng, mùa xuân. ô t ng Tr n Khát Chân ánh cho quân Chiêm Thành b thua to H i Tri u, gi t c chúa n c y là Ch B ng Nga.

Bồng Nga cùng với hàng tướng Nguyên Diệu, quản lĩnh hơn trăm thuyền chiến, đến xem xét tình hình quan quân. Lúc các thuyền chưa kịp họp tập thì một tiểu thần của Bồng Nga là Ba Lậu Kê bị Bồng Nga quở trách, hấn sợ phải tội, mới chạy sang bên quan quân, chỉ chiếc thuyền sơn màu lục bảo với quan quân rằng: "Đây là thuyền chúa Chiêm Thành". Khát Chân liền sai hỏa pháo (1) cùng bắn một loạt, đạn bay trúng giữa thân Bồng Nga suốt vào ván thuyền, Bồng Nga bị chết ngay. Quân giặc sợ hãi tan vỡ. Nguyên Diệu nhân lúc ấy cắt lấy thủ cấp Bồng Nga, chạy về với quan quân. Viên đại đội phó trong đội quân Long Tiệp là Phạm Nhữ Lặc và người đầu ngũ là Dương Ngang giết Nguyên Diệu, cướp lấy thủ cấp Bồng Nga đem dâng nộp. Khát Chân sai bỏ vào hòm, cho phi ngựa đem đến hành tại (2) ở Bình Than, tâu việc đánh được giặc. Lúc ấy giọt nước đồng hồ đã xuống đến trống canh ba, Thượng hoàng giật mình thức dậy, tưởng là giặc kéo đến, khi nghe biết tin thắng trận, mới cả mừng, liền triệu trăm quan đến xem cho kỹ, trăm quan đều chúc mừng. Thượng hoàng nói:

"Ta với Bồng Nga cầm cự nhau đã lâu, ngày nay mới được thấy mặt nhau, không khác gì Hán Cao Tổ trông thấy đầu Hạng Vũ. Từ nay trong nước sẽ bình định".

La Ngai, tướng Chiêm Thành, thu thập tàn quân, hỏa táng hài cốt Bồng Nga, ngày đêm đi lần chân núi, bắc ngang cây làm giàn để nấu cơm, vừa đi vừa ăn, chỗ nào gặp quan quân đuổi đánh thì dừng voi lại, tung của ra, để làm kế ngăn cản, nên đem quân về nước được trọn vẹn.

Lúc ấy, dân ở Nghệ An, Tân Bình và Thuận Hóa, nhiều người làm phản, đi theo Chiêm Thành, duy thổ hào Phạn Mạnh và Phạm Thế Căng đem dân chúng thuận theo về triều đình. Thượng hoàng khen ngợi, lại thấy Mạnh là người có tài lược, cho thăng ngay lên chức Minh uy tướng quân, quản lĩnh quân Tân Bình và Thuận Hóa để chống cự với giặc Chiêm Thành.

(1) Một chiến cụ thời cổ, có máy để bắn đạn bằng đá. Người chế ra súng này là Phạm Lãi, người thời Xuân Thu, qua đời Hán đến đời Tống đều dùng chiến cụ này, đến đời nhà Nguyên mới chế bằng sắt, nặng 5, 6 trăm cân, dài 5, 6 thước, trang bị bằng thuốc có chất này lửa và đạn bằng đá, để bắn quân địch.

(2) Nơi vua đặt ngự doanh ở ngoài kinh thành, gọi là hành tại.